Kulturális Szemle - 2019. VI. évfolyam, 2. szám - Junior kutatói műhely

Barnucz Anita: Az átalakuló felnőttképzés jogszabályi környezete a közművelődés tükrében

Absztakt: A 2020-as év radikális változásokat hozott a hazai szakképzési és felnőttképzési rendszerbe. Ezen, elsősorban jogszabályi változások a közművelődés területése is kihataással vannak. Az Országos Képzési Jegyzék megszűnése, a helyébe lépő Szakmajegyzéken szereplő megszerezhető szakmák szmának csökkenése és az, hogy a szakterülethez kapcsolódó szakmai végzettséget adó képzések eltűntek a felnőttképzési palettáról számos megoldásra váró problémát vet fel a közművelődés területén.

Abstract: The year 2020 brought radical changes to the Hungarian vocational and adult education system. These changes in legislation, especially in the field of community culture, are also having an impact. The abolition of the National Training Register, the decrease in the number of eligible professions on the successor Vocational Register and the disappearance of vocational training related to the field raise a number of problems in the field of community culture that need to be solved.

Törvényi változások

A hazai felnőttképzési rendszer változásának vizsgálatát a felnőttképzések szervezésének legmagasabb szintjén szükséges elkezdeni. A makroszinten megjelenő jogszabályok határozzák meg ennek a területnek is az alapjait.
A felnőttképzési tevékenység jogi háttérének vizsgálatakor a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvényt és a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvényt, előzményeiket, valamint a hozzájuk kapcsolódó rendeleteket szükséges részletesen tanulmányozni.

Szakképzés

A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény (a továbbiakban: Szktv.2011) helyébe lépett a 2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről (a továbbiakban: Szktv.2019) határozza meg a hazai szakképzési rendszer alapjait.
A két törvény (és a hozzájuk kapcsolódó rendeletek) releváns részeinek összehasonlítása az alábbi szempontok alapján történt.

I. Felnőttképzés szervezése

II. Országos Képzési Jegyzék / Szakmajegyzék

A felnőttképzés szervezését vizsgálva egyértelműen kirajzolódik, hogy a szakképzések tekintetében az iskolai rendszerű megvalósítás kerül előtérbe. A felnőttképzési törvény hatálya alá tartozó képzésekben csupán részszakmára felkészítő szakmai oktatás és szakképesítésre felkészítő szakmai képzés valósulhat meg.

1. ábra: Felnőttképzés szervezése (Szktv. összehasonlítás)

Szktv.2011	**Szktv.2019**
4. §[28] (2) bekezdése alapján a szakképzés szakképző iskolán kívül megszervezhető *a)*[29] az ágazati képző központban, és *b)* a felnőttképzésről szóló törvényben meghatározott, iskolarendszeren kívüli szakmai képzést folytató intézményben is.	**9. §** *[A szakképzés megszervezése]* (1) Szakképzés szakképző intézményben folytatható. (2) A szakképzés szakképző intézményen kívül *a)* részszakmára felkészítő szakmai oktatás és *b)* szakképesítésre felkészítő szakmai képzés keretében az Fktv. szerint a felnőttképzési tevékenység folytatására engedéllyel rendelkező felnőttképző által folytatható. (3) A duális képzőhely a szakirányú oktatás keretében vesz részt a szakképzésben. (4) A szakképzésért felelős miniszter engedélyével a szakképzési rendszer fejlesztése céljából a szakképzés kísérleti jelleggel az e törvénytől eltérő feltételekkel is megszervezhető.

Az Szktv.2011 alapján a szakképzéseket az Országos Képzési Jegyzék (a továbbiakban: OKJ) tartalmazta és rendszerezte.

Különböző szintű képzési csoportok alakultak ki, melyeket kétjegyű számokkal kódolt a rendszer. Egy másik szempont szerinti csoportosítás alapján megkülönböztethetünk szakképesítéseket (egy vagy több foglalkozás valamennyi munkakörének betöltésére képesít), részszaképesítéseket (legalább egy munkakör ellátására képesít) és szakképesítés-ráépüléseket (a szakmai és

vizsgakövetelményben meghatározott szakképesítésre épül, jellemzően saját modul(oka)t tartalmaz, újabb munkakör(ök) ellátására képesít).

Az OKJ jogi hátterét kormányrendeletk biztosították, melyek közül az utolsó a 229/2019. (IX. 30.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről szóló 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet módosításáról.

Ekkor 410 szakképesítést, 203 részszakképesítést és 160 szakképesítés-ráépülést tartalmazott az OKJ. (Benkei és Üröginé 2016.)

Az Szktv.2019 gyökeresen változtatott az eddigi rendszeren. Nem csupán a szakképzések szervezésének vonatkozásában.

A Magyarországon megszerezhető szakmákat 2020. január 1-től az úgynevezett Szakmajegyzék tartalmazza, melyet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 12/2020. (II.7.) Korm. rendeletben adtak ki. Az eddigi összesen 773 képzés helyett csupán 176-ot tartalmaz az új Szakmajegyzék.

A szakképzési rendszer átalakításának egyik oka volt, hogy a 2019. december 31-ig érvényes OKJ-ban a megszerezhető szakmák száma többszöröse volt az EU átlagnak, amely széttagoltsághoz vezetett. Ennek egyik következménye, hogy azon mukaerőpiaci problémához is elvezetett, hogy a hazánkban megszerezhető szakmák megfeleltetése más országokban megnehezült. Talán a leglátványosabb eredmény eddig, hogy a megszerezhető szakmák számát drasztikusan csökkentették. (ITM 2019.)

Felnőttképzés

Hazánkban a felnőttképzésnek először 2001-ben hoztak létre törvényi erejű jogi szabályozást, amely 2013-ban került módosításra.

A 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről (a továbbiakban: Fktv.2013) a 2001. évi törvényhez képpest jóval struktúráltabb rendszerben, sokkalta szigorúbb szabályozást vezetett be. Ennek módosítására 2019-ben került sor, mely révén teljesen új alapokra helyeződött a felnőttképzés hazánkban.

Mivel a törvény megnevezése nem változott, a 2020. január 1-től hatályos verziót a továbbiakban „Fktv.2019” néven említem.

Az Fktv.2013 és az Fktv.2019 által meghatározottak összehasonlítása az alábbi szempontok alapján történt.

1. Hatálya
2. Képzési program tartalma
3. „Képzési körök”

Hatályát tekintve a két törvény már az 1§-ban alapvető különbségeket mutat.

Az Fktv.2019 - ben hangsúlyosan a képző intézmények és az általuk nyújtott szolgáltatások jelennek meg, míg az Fktv.2013 jóval részletesebben és bővebben határozza meg azok körét, akikre alkalmazni szükséges a szabályozást (pl.: résztvevők, szakértők, adatszolgáltatás).

Ettől függetlenül az Fktv.2019 is tartalmazza az 1§ (1) bekezdésében nem részletezett további felnőttképzési tevékenységben, a hivatalos eljárásokban szereplőkre, adatszolgáltatás módjára stb. vonatkozó szabályokat.

Már ez a pont sejtetni engedi, hogy az úgynevezett „képzési körök” megszűntek az új szabályozás értelmében.

A képzési programmal szemben támasztott tartalmi követelmények jelentősen egyszerűsödtek. Több pont, valamint követelmény kikerült az adatlapból, mindezek mellett azért bővítéseket/módosításokat is tartalmaz.

A leginkább szembetűnő változás, hogy az Fktv.2019 12§ (1) f) pontjában leírtak szerint már nem szükséges meghatározni az elméleti és gyakorlati órák arányát, viszont újdonság, hogy a képzési módszereket és a munkaformákat meg kell jelölni.

A Fktv.2013 12§ (1) h) pontjából kikerült a modulzáró vizsgákra vonatkozó leírás meghatározása, mely könnyítés az Fktv.2019 alapján elkészítendő képzési programok kidolgozóinak.

Az Fktv.2013 12§ (2) és (3) bekezdésének hatályon kívül helyezése még tovább egyszerűsíti a képzési programok kidolgozásának folyamatát.

Az Fktv.2013-ben jól elkülöníthető módon, konkrét meghatározással jelentek meg az egyes képzési típusok, az úgynevezett „képzési körök”, melyek megkönnyítették a képzések elkülönítését.

Az Fktv.2013 1§ (2) bekezdésében található egyes pontok betűjelzése alapján terjedt el az „A” – „B” – „C” – „D” képzési kör megnevezés, melyet hivatalos fórumokon, konferenciákon is előszeretettel használtak az előadók.

Az Fktv.2019-ben merőben más megközelítést alkalmaztak a jogalkotók. A fentiekben vázolt „képzési körök” teljesen eltűntek a jelenleg hatályos szabályozásból. Helyükbe két új megnevezés/típus lépett. Az Fktv.2019 2/A. §-a alapján bejelentés alapján és engedély alapján folytatható felnőttképzési tevékenységekről beszélhetünk.

Mindkét törvény kitér arra, hogy az úgynevezett más jogszabály alapján engedélyezett képzések kivételt képeznek. Rájuk nem terjed ki a törvények hatálya. Az Fktv.2013-ben konkrétan megnevezésre kerül többek között a kultúráért felelős miniszter által akkreditált, tanfolyam jellegű szakmai továbbképzések. Az Fktv.2019 már burkoltabban és összefoglalóan fogalmazza meg ezt a kitételt.

Közművelődés

„A közösséghez való tartozás igénye elemi, emberi szükséglet. A közösségi lét elengedhetetlen része a szocializációnak, az ember mindennapi boldogulásának. A közösségek a társadalomba való illeszkedés során egyrészt értékeket, hagyományokat, tudást örökítenek át, másrészt a közös gondolkodás és cselekvések révén nő az egymásért, a szűkebb és tágabb közösségünkért érzett felelősség. Életünk során számos (…) közösségnek vagyunk a tagjai. (…) ritkán gondolunk arra, hogy közösséghez tartozunk, csak érezzük annak jótékony hatását, a valahova tartozásérzését (…). (Hegedűs, Kárpáti, Németh 2016.)

A közösségi művelődés egy komplex rendszer, mely magában foglalja a közösségi kezdeményezéseket, kulturális és művelődési folyamatokat. Szervezetei a legmagasabb szinten maga az állam, de ide tartoznak a közművelődési célú civil szervezetek, közművelődési intézmények, alkotóközösségek stb. Jelentősége nagyobb, mint azt elsőre egy laikus gondolná. A globalizáció révén az egyes közösségeken belül – legyen az családi, baráti, vagy egy település szintű közösség – kialakult kötelékek gyengülnek, amely számos társadalmi probléma kialakulását, megerősödését eredményezi. Ezen problémák orvoslásában a közösségek megerősítésének kulcsfontosságú szerepe lehet. (Hegedűs, Kárpáti, Németh, 2016.)

„A nagy metamorfózisban, átstrukturálódásban közművelődés céljainak, eszközeinek és formáinak is folyamatosan korszerűsödnie, fejlődnie kell, ha ténylegesen hozzá akar járulni a továbbiakban is az egyének és közösségek a kultúra, a civilizáció javaiból való részesedése mértékének és eredményességének növeléséhez." (Szekernyés, 2017.)

A közművelődés területét meghatározó jogszabályoknak több kapcsolódási pontja is van az Szktv.2011, valamint az Fktv.2013 és Fktv.2019 törvénnyel. Az összefüggések vizsgálatához szükséges ezen irányadó regulák azon pontjait megvilágítani, melyek a szakképzés és a felnőttképzés irányába mutatnak.

A szakterületre vonatkozó és a téma szempontjából releváns, legfontosabb jogszabályok:

- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról (a továbbiakban: Kultv.)
- 150/1992. (XI.20.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény végrehajtásáról a művészeti, a közművelődési és a közgyűjteményi területen foglalkoztatott közalkalmazottak jogviszonyával összefüggő egyes kérdések rendezésére (a továbbiakban: Korm. rendelet 1992)
- 378/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet a kulturális szakemberek szakmai továbbképzésének nyilvántartásba vételi szabályairól (a továbbiakban: Korm. rendelet 2017)
- 32/2017. (XII. 12.) EMMI rendelet a kulturális szakemberek továbbképzéséről (a továbbiakban: EMMI rendelet 2017)
- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről (a továbbiakban: EMMI rendelet 2018)

A Kultv. módosításának *„eredményeként a közművelődés szakterületén a közösségi művelődés szabályozásának fókuszába a szakpolitika célkitűzései, a közművelődési alapszolgáltatások kerültek. Jogszabályi garanciák szolgálják a közművelődési alapszolgáltatások minőségi biztosítását*

és differenciált megszervezését. A jogszabály módosításával vált biztosítottá, hogy a helyi szükségletekhez és igényekhez jobban illeszkedjenek a közösségi művelődés intézményei, megtörténjen (…) az élő néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami feladatok meghatározásra kerüljenek.” (NMI, 2018:13)

A közösségi művelődési intézmények típusai szintén meghatározásra kerültek, a velük szemben támasztott minimum követelményekkel együtt. Ezek között a követelmények között az intézmény vezetőjétől és a közművelődési szakmai munkakörben dolgozóktól elvárt iskolai végzettségek is rögzítésre kerültek.

A Kultv. 77. §[220](5) bekezdése alapján az alábbi intézménytípusokat különböztetjük meg a közművelődés területén:

- művelődési ház,
- művelődési központ,
- kulturális központ,
- többfunkciós közművelődési intézmény,
- népfőiskola,
- népi kézműves alkotóház,
- gyermek-, illetve ifjúsági ház, valamint
- szabadidőközpont.

2. ábra: Közművelődési intézményekben és színtereken elvárt végzettségek

Intézmény	Elvárt végzettség
Közösségi színtér	**78/H. §[235]** (3) A közösségi színtér működtetése, továbbá a helyi közösségi művelődés szervezése és a közművelődési alapszolgáltatások hozzáférhetőségének biztosítása érdekében a közösségi színtér fenntartója, működtetője szakirányú középfokú végzettséggel rendelkező személyt foglalkoztat.
Művelődési ház	**78. §[221]** (2) A művelődési ház vezetője szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkezik.
Művelődési központ	**78/A. §[223]** (2) A művelődési központ vezetője szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkezik.
Kulturális központ	**78/B. §[225]** (2)[226] A kulturális központ vezetője szakirányú mesterfokozatú szakképzettséggel rendelkezik. (2a)[227] A kulturális központban közművelődési szakmai munkakörben foglalkoztatottak legalább 30%-ának szakirányú mesterfokozatú szakképzettséggel kell rendelkeznie.
Szakmai háttérintézmény	**87/A. §[265]** (2)[266] Az országos és a területi szintű közművelődési szakmai szolgáltató szervezet vezetője szakirányú mesterfokozatú szakképzettséggel rendelkezik. (3)[267] Az országos és a területi szintű közművelődési szakmai szolgáltató szervezetben közművelődési szakmai munkakörben foglalkoztatottak legalább 50%-ának szakirányú mesterfokozatú szakképzettséggel kell rendelkeznie.

Fontos tisztázni, hogy mit is jelent pontosan a közművelődési szakmai munkakör. A Korm. rendelet 1992 alapján megkülönböztetünk közművelődési szakmai, valamint közművelődési munkát közvetlenül segítő munkaköröket, melyek az alábbiak lehetnek.

Közművelődési szakmai munkakörök: Vezető közművelődési szakember; Közművelődési szakember; Közösségszervező; Felnőttképzési szakember; Közösségfejlesztő szakember.

Közművelődési munkát közvetlenül segítő munkakörök: Tudományos kutató; Informatikus; Média szerkesztő; Információs-és közönségszolgálati munkatárs Művészeti vezető; Népijáték-és kismesterségek oktató; Kommunikációs-és marketingszakember; Ifjúságsegítő; Rendezvényszervező; Kiállításrendező; Rendezvénytechnikus.

Szintén a Korm. rendelet 1992 határozza meg a szakmai munkakör betöltésére feljogosító képzések körét. Az elvárásoknak az alábbi OKJ-s képzések felelnek meg.

- 55-345-02 Közösségfejlesztő animátor (szakképesítés-ráépülés)
- 62-345-01 Közművelődési szakember I. (felsőfokú szakképesítés)
- 54-345-02 Közművelődési és közönségkapcsolati szakember (Közművelődési szakember II.) (középfokú szakképesítés)

Elnevezése alapján megtévesztő ugyan, de a fentiektől eltérően közművelődési, szakmai munkakör betöltésére nem jogosít fel az alábbi képzés:

- 51-345-01 Kulturális rendezvényszervező (részszakképesítés)

Ettől függetlenül a képzés közkedvelt a rendezvényszervezés iránt érdeklődők körében.

Az EMMI rendelet 2018 tovább részletezi a végzettségekkel kapcsolatos elvárásokat. Az egyes alapszolgáltatások ellátásához meghatározott végzettség és szakmai tapasztalat megléte szükségeltetik.

3. ábra Közművelődési alapszolgáltatások ellátásához szükséges végzettségek

Alapszolgáltatás	Elvárt humán erőforrás
Művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása.	**5. §** felsőfokú közművelődési szakképzettséggel vagy közösségi és civil fejlesztő szakember szakképzettséggel, képesítéssel, tanúsítvánnyal vagy szakmai tapasztalattal rendelkező szakember
A közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése	**6. §** (2) felsőfokú közművelődési szakképzettséggel, közösségi és civil fejlesztőszakember, ifjúságsegítő, mentálhigiénés, szociális munkás vagy pedagógus szakképzettséggel, képesítéssel vagy szakmai tapasztalattal rendelkező szakember
Az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása	**7. §** (2) felsőfokú közművelődési szakképzettséggel, andragógus vagy pedagógus szakképzettséggel, szakképesítéssel vagy tanulásszervezési tapasztalattal rendelkező szakember
A hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása	**8. §** (2) *a)* felsőfokú közművelődési szakképzettséggel, néprajz alapszakos vagy mesterszakos bölcsész, kulturális antropológus vagy pedagógus szakképzettséggel, *b)* népi előadó- és tárgyalkotó művész, népi iparművész címmel, *c)* a művészet, a népművészet vagy a közművelődés terén állami kitüntetéssel vagy elismeréssel vagy *d)* a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése területén tapasztalattal rendelkező személy
Az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása	**9. §** (2) *a)* felsőfokú közművelődési szakképzettséggel vagy pedagógus szakképzettséggel rendelkező, *b)* alkotó-, illetve előadó-művészeti tevékenységet folytató, *c)* a művészet vagy a közművelődés terén állami kitüntetéssel, elismeréssel rendelkező vagy *d)* az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység területén tapasztalattal rendelkező személy
A tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása	**10. §** (2) felsőfokú közművelődési szakképzettséggel vagy közösségi és civil fejlesztő szakember, ifjúságsegítő, ifjúsági közösségszervező, pedagógus szakképzettséggel, szakképesítéssel vagy tehetséggondozási, tehetségfejlesztési tapasztalattal rendelkező szakember
Kulturális alapú gazdaságfejlesztés	**11. §** (2) felsőfokú közművelődési szakképzettséggel, közgazdász, okleveles közösségi és civil fejlesztő szakember, kommunikációs- és médiaszakértő szakképzettséggel, vagy a vállalkozásfejlesztés, a gazdaságfejlesztés területén szakmai tapasztalattal rendelkező szakember

A közművelődési szakterületet negatívan érintette képzések számának nagymértékű redukálása. Jelenleg a Szakmajegyzékben nem található olyan képzés, amely ehhez a területhez kapcsolódna.

Hasonlóan, mint az egészségügyen, vagy a közoktatásban dolgozóknak, a közművelődési szakembereknek is létezik szakmai továbbképzési rendszere. A szakterületet érintő jogszabályi változások alól ez sem vált kivétellé. Számos módosítás került bevezetésre a szakemberek továbbképzését illetően. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának Kultúráért Felelős Államtitkárságához (a továbbiakban: Államtitkárság) tartozik a kulturális szakemberek szakmai továbbképzése. Az általa működtetett Közművelődési Akkreditációs Szakbizottság látja el a szakértői/akkreditáló és felügyelői feladatokat a hatáskörükbe tartozó képzések vonatkozásában. Ahogy korábban is említettem ezek a képzések nem tartoztak az Fktv.2013 hatálya alá, és jelenleg az Fktv.2019 hatálya alá sem. Az ilyen típusú képzések engedélyeztetési és ellenőrzési folyamata, valamint a képzések megvalósításával kapcsolatos operatív szabályozás teljeskörűen az Államtitkárság hatáskörébe tartozik. (Juhász és Pete, 2018:34-35.) A Közművelődési Akkreditációs Szakbizottság által engedélyezett képzések (a továbbiakban: KAB) engedélyeztetési folyamata a képzési programok adatlapját összehasonlítva, több ponton mutat hasonlóságot az Fktv.2013 és Fktv.2019 által meghatározottakhoz. Jogszabályi hátterét a Korm. rendelet 2017 biztosítja. Képzési program hiányában, ebben az esetben sem indíthatók képzések. A képzési program/akkreditációs adatlap tartalmában is szinte teljesen megegyezik az Fktv.-k hatálya lá tartozó képzések nyomtatványával. Ezen képzésekről is szükséges nyilvántartást vezetni, melyet az Államtitkárság honlapján lehet elérni. (NMI, 2018:68.) Ami nagy különbség az Fktv.-k hatálya alá tartozó képzések és a KAB képzések között, hogy míg az előbbinél bemeneti követelményként bizonyos iskolai végzettség megléte, esetleg alkalmassági vizsgálat szükséges, a KAB képzések esetében a résztvevők köre drasztikusan szűkül annak a kritériumnak a következtében, hogy csak az akkreditációs adatlapban, a képzés kidolgozója által meghatározott munkakörökben dolgozó szakemberek kapcsolódhatnak be a képzésekbe. A KAB-os képzésekről általánosságban elmondható, hogy rövidebb idejű (minimum 30 – maximum 120 órás) képzések, melyek elsősorban kompetenciafejlesztésre irányulnak. A képzésekbe való belépéshez jellemzően, minimum az érettségi végzettség meglétét írják elő a képzési programok kidolgozói. A képzés sikeres teljesítését tanúsítvánnyal ismeri el, mely munkakör betöltésére nem jogosítja fel a képzésben résztvevőt. (Juhász és Pete 2018:49-50.)

A közművelődési szakemberek szakmai továbbképzési rendszere már 2018 előtt is létezett, de talán kijelenthető, hogy a jogszabály módosításokat követően vált csak igazán hangsúlyossá. A hozzá kapcsolódó új elvárások, szigorúbb szabályozások legalábbis ezt engedik sejtetni.

Több komponens együttesen hívta életre, a szakterületen dolgozók képzettségével és továbbképzésével kapcsolatos elvárások növekedését és szigorítását, de talán a legmeghatározóbb érvet mind közül az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. (a továbbiakban: NMI) által lefolytatott kutatás eredménye volt. A *„2017. évben országos felmérést készített településszintig lebontva arra vonatkozóan, hogy (...) az elváráshoz képest milyen hiányok vannak jelenleg a rendszerben. A felmérés mindössze 6 olyan járást talált, ahol nincs szakemberhiány, a többi térségben 4-40 fő közötti átlagos szakemberhiány figyelhető meg. Különösen a közösségi színtereken, valamint a mesterfokozattal rendelkezők körében figyelhetők meg hiányok.”* (*NMI, 2018:59-60.*)

4. ábra Szakmai végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak hiánya a közművelődési intézményekben és közösségi színtereken, 2017. ősz
(Forrás: Juhász, 2017; NMI, 2017)

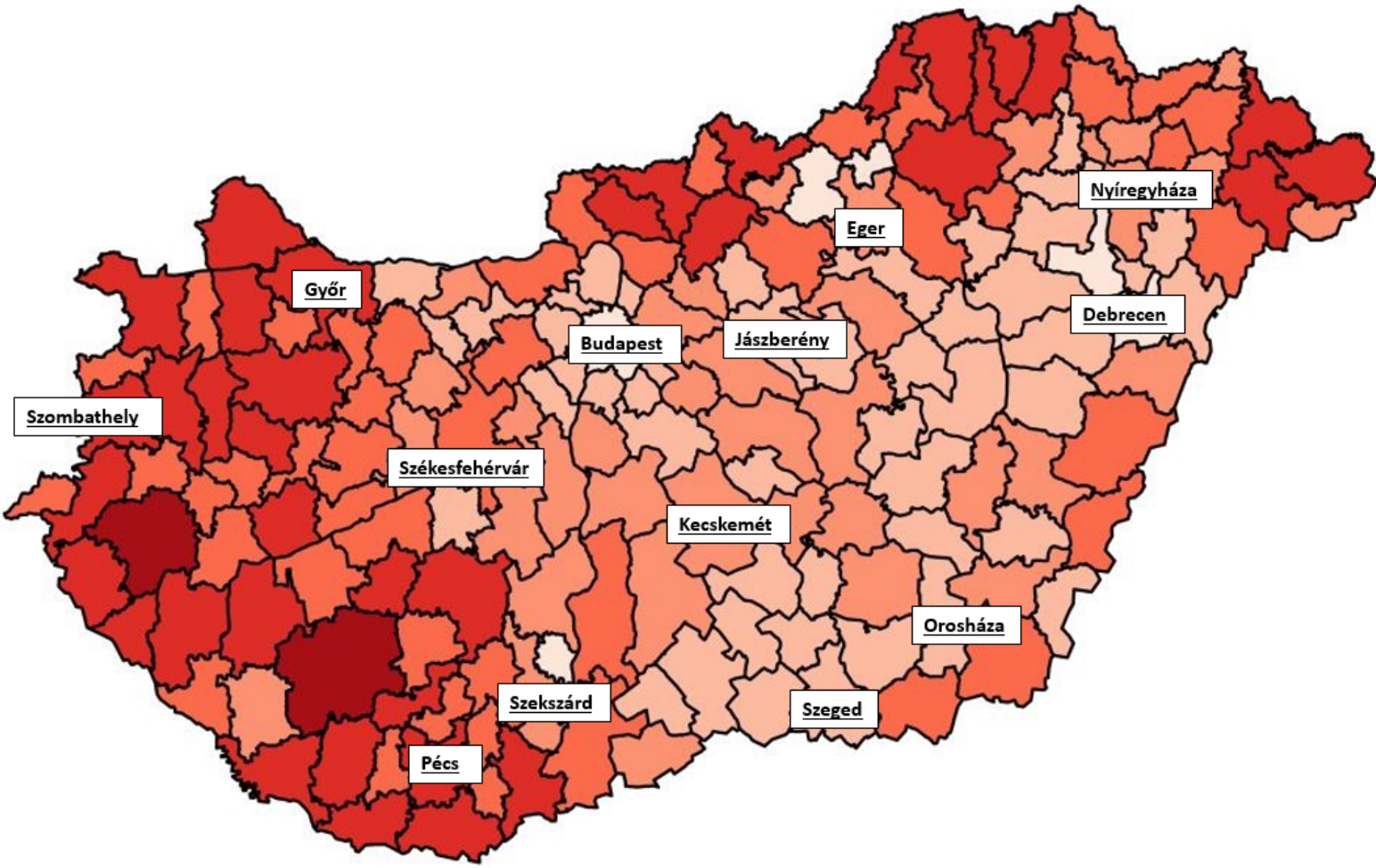

A sötét vörössel jelölt területeken 50-80 fő között szakemberhiányt mutatott ki a kutatás, összesen 2 járásban. 5-50 fő között hiány összesen 120 járásban jelent meg. Az EMMI rendelet 2017 fekteti le azon szabályokat, melyek a közművelődési szakemberek szakmai továbbképzési rendszerének alapjául szolgálnak. Meghatározásra kerültek azon dokumentumok, melyeket a továbbképzések tervezéséhez szükséges vezetni, az időkeretek, ami alatt teljesíteni szükséges az elvárt minimumot, a képzések, melyekkel a szakmai továbbképzési kötelezettséget teljesíthetik azon szakemberek, akikre az EMMI rendelet 2017 hatálya kiterjed.

A többi szakmai továbbképzési rendszerhez hasonlóan ebben is időkorlátot szabtak a kötelező óraszám megszerzésér. A közművelődés területén öt éves rugalmas, továbbképzési ciklusról beszélünk, melybe beépítettek egy évenkénti, akár önellenőrzésnek is tekinthető, merevebb tervezési ütemet. Alap elvárás, hogy minden közművelődési szakmai munkakörben, minimum 6 órában foglalkoztatott személy 5 évenként minimum 120 órányi képzésen kell, hogy részt vegyen. Az EMMI rendelet 2017 5. §-a tartalmazza azon lehetőségek felsorolását, melyekkel teljesíthetők a minimum elvárások.

Teljesítési lehetőségek:

- PhD képzés és fokozatszerzés

- Szakirányú diploma (BA, MA, OMA)
- Szakirányú felsőfokú továbbképzés
- OKJ-s szakirányú végzettség
- min. B1 Nyelvvizsga vagy min. B1 nyelvvizsgával záruló nyelvi képzés
- min. 120 órás KAB akkreditált képzés

5. ábra A közművelődési felsőfokú képzési piramis 2017-től
(Forrás: Juhász, 2016)

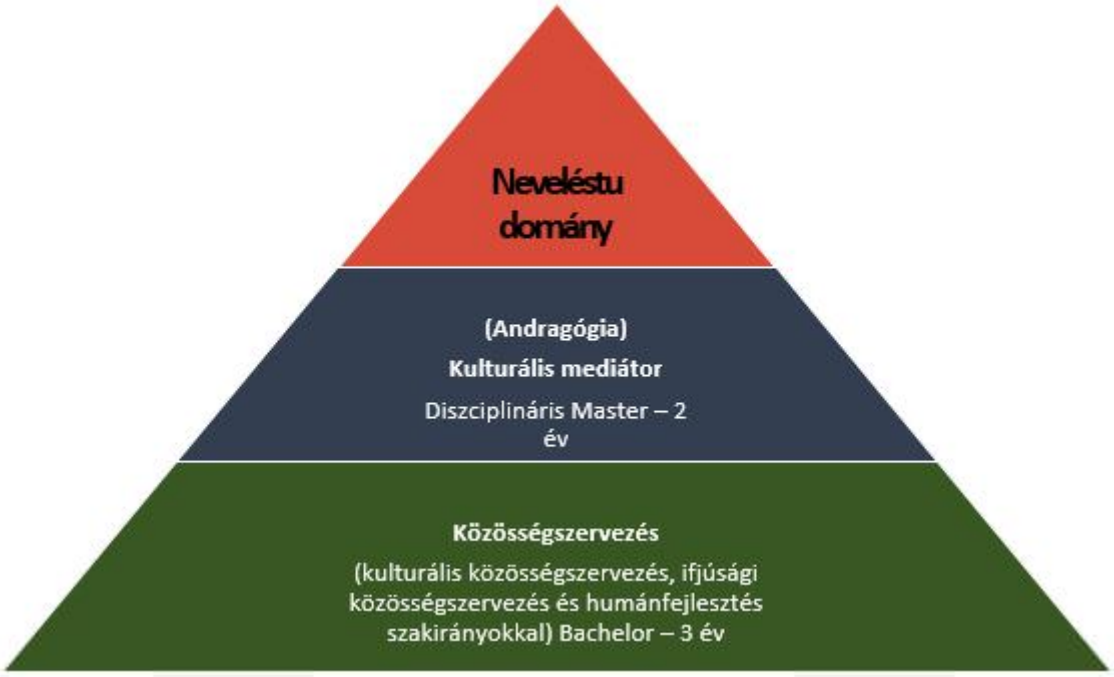

Kidolgozásra került a szakmai továbbképzési rendszer dokumentálásának kritériumai is. Két alapdokumentum került bevezetésre, melynek tartalmi elemeit egyértelműen definiálja az EMMI rendelet 2017. Az öt éves képzési ciklust és az egy éves képzéstervezési ütemet külön dokumentumban szükséges rögzíteni. A kulturális intézmény vezetője 2. § (1) alapján ötévenként képzési tervben, valamint minden naptári évre beiskolázási tervben kötelesek rögzíteni az 1§-ban meghatározottak körére vonatkozó képzési terveket.

Mint említettem az öt éves képzési ciklus rugalmasnak tekinthető. Ezt bizonyítja a kötelezően előírt tartalma is, mely szerint az alábbiakat szükséges rögzíteni a dokumentumban.

3. § (1) (…)szükség esetén évente március 31-ig felül kell vizsgálni.
(2) A képzési tervnek öt évre vonatkozóan tartalmaznia kell
a) a továbbképzésben részt vevők nevét, munkakörét, legmagasabb iskolai végzettségét, szakképzettségét,
b) a képzés típusát, tervezett ütemezését, valamint
c) a kulturális intézmény alaptevékenységéhez való kapcsolódás indokolását.
Az éves képzési terv sokkal konkrétabb, sokkal részletesebb. Az adott naptári évre vonatkozó beiskolázási tervet az ötéves képzési terv alapján szükséges elkészíteni. Ennek határideje minden év március 31.

4. § (2) A beiskolázási tervnek adott naptári évre tartalmaznia kell
a) a továbbképzésben részt vevők nevét, szakmai munkakörét, legmagasabb iskolai végzettségét, szakképzettségét,
b) a képzés típusát, óraszámát,
c) a képzés kezdetének és befejezésének időpontját,
d) a képzéssel összefüggésben biztosított munkaidő-kedvezmény időtartamát,
e) a képzés tandíját, vizsgadíját, a képzés egyéb költségeinek összegét, valamint a költségvállalásról vagy költségmegosztásról szóló megállapodás másolatát, valamint
f) a képzési költségek elszámolásának módját és határidejét.

Képzési profilok - OKJ

A törvényi változások következtében ezeket a képzések érintették leginkább, mind a szakképzés, mind a felnőttképzés és a közművelődés vonatkozásában.
A képzési profilok vizsgálatakor a szakmai és vizsgakövetelményekben (a továbbiakban: SZVK) leírtakat vettem alapul.

Felsőfokú szakirányú képesítés

Az OKJ-ban szereplő Közművelődési szakember I. képzés elvégzésével felsőfokú szakirányú végzettséget szerez a képzésben résztvevő. Ezzel a képzettséggel közművelődési szakmai munkakör betöltésére is jogosulttá válik.

Az OKJ többszöri átalakítása során is megmaradt a képzés megnevezése. A szakmai tartalmában az utóbbi öt évben csak kisebb változások következtek be. 2016-ban több képzés SZVK-ját módosították az óraszámok tekintetében (240-360 «340-560) is, de ezt a képzést jelentősen ez a változás sem érintette.

A közművelődés területére vonatkozó szabályozások szerint több munkakör betöltéséhez feltételként szabták meg a szakirányú felsőfokú végzettség meglétét. Alapvetően a közművelődési szakmának is célja, hogy a felsőoktatás irányába orientálja azokat az érdeklődőket, akik még nem rendelkeznek ilyen szintű kvalifikációval, de a szakmában többen már rendelkeznek olyan felsőfokú végzettséggel (BA/MA), amely nem minősül szakirányúnak. Bár a lehetőség adott számukra egy újabb főiskolai, vagy egyetemi képzés teljesítésére, de számos érv (pl.: kevesebb óraszám, rövidebb képzési idő, koncentráltabb szakmai tartalom, a kimeneti követelmények között nem szerepel a nyelvvizsga) sorakozik az OKJ-s képzésben való részvétel mellett.

Az SZVK tartalma alapján lehet a legátfogóbban megismerni a képzés lényegi részét. A dokumentum kitér valamennyi, a téma szempontjából releváns információra.

Az SZVK alapján a szakképesítéssel rendelkezőtől elvárt képességek az alábbiak:

- helyi, kistérségi és tágabb vonzáskörzeti kapcsolatokat építeni,
- programokat, csoportfoglalkozásokat felmérni, közönségszervezést végezni,
- kulturális programokat, kiállításokat tervezni, szervezni, marketingjét lebonyolítani,
- ismeretterjesztő előadásokat, vetélkedőket, játszóházakat, vásárokat, fesztiválokat, szünidei táborokat tervezni, szervezni, marketingjét kialakítani, lebonyolítani,

- ünnepi műsort és népünnepélyeket szervezni,
- hagyományőrző és művészeti csoportok szervezésére, marketingjét lebonyolítani, csoportot vezetni,
- programinformációt és egyéb kulturális információkat gyűjteni és szolgáltatni,
- felnőttképzési alkalmakat, képzési programokat szervezni és lebonyolítani,
- kulturális stratégiákat, éves terveket, elemzéseket, beszámolókat, forgatókönyveket, program–költségvetési terveket, statisztikai jelentéseket készíteni,
- mindezen tevékenységek érdekében forrásteremtési tevékenységet végezni.

Középfokú szakirányú képesítés

A Közművelődési és közönségkapcsolati szakember (szakmairány megjelölésével) a képzésben résztvevő szakirányú középfokú végzettséget szerez, mely közművelődési szakmai munkakör betöltésére jogosít. A képzéshez két szakmairány kapcsolódik. A Közművelődési szakember II., valamint a Közönségkapcsolati szakember. A közművelődési szakterületen elfogadott szakmairány a Közművelődési szakember II.

Az OKJ átalakítások hatását leginkább ez a képzés érezte meg. Több szempontból inkább negatív változásokról beszélhetünk. A képzés megnevezése 2016 óta nem tekinthető konstansnak /Közművelődési szakember II. ® Közművelődési és közönségkapcsolati szakember (Közművelődési szakmairány) ®Közművelődési és közönségkapcsolati szakember (Közművelődési szakember II.)/. A képzők és a potenciális célcsoport számára sem tekinthető előnyösnek a képzés megnevezésének majdnem évenkénti módosítása. A 2016-os évben az óraszám (290-430 «900-1300) drasztikus megemelése következett be, ami először a képzőket érte váratlanul, majd az elsődleges célcsoportot képező közművelődési szakembereket. A 32%-os óraszám növekedést az okozta, hogy a képzést az iskolarendszer számára is elérhetővé tették. Ennek enyhítésére lehetőséget biztosított az Fktv.2013., mely szerint a képzési programban meghatározott óraszám kevesebb, mint 50%-a megvalósítható online formában. Így a kontaktórák és a jelenléti oktatást igénylő napok számát is csökkenteni lehetett. Szintén az iskolarendszerbe való integrálásával magyarázható két új modul (11498-12 – Foglalkoztatás I. (érettségire épülő képzések esetén) és a 11499-12 – Foglalkoztatás II.) megjelenése. Ez a változtatás szintén megnehezítette a képzők helyzetét, mivel a Foglalkoztatás I. modult idegen nyelven szükséges megtartani. Emellett természetesen a felnőttképzésben résztvevők is új kihívásokkal kellett, hogy szembesüljenek. E közül a három jelentős változás közül kijelenthető, hogy az utolsót volt a legnehezebb megoldani és elfogadni.

A közművelődés területén az új jogszabályi környezetnek köszönhetően megnövekedett a középfokú képzés iránt igény. Bár kiemelve csupán a közösségi színtéren foglalkoztatott szakember esetében jelenik meg, de bármelyik intézménytípusban megállja a helyét. Az 1000 fő alatti népességszámú települések száma Magyarországon magas, viszont a felsőoktatásban való részvételi hajlandóság, különösen az érintett kistelepüléseken, alacsonynak mondható. Ennek következtén megfigyelhető, hogy a kötelező minimum elvárás teljesítésére helyeződött nagyobb hangsúly.

Az SZVK alapján a szakképesítéssel rendelkezőtől elvárt képességek az alábbiak:

- a közösségi művelődési folyamatok koordinálása művelődési szolgáltatások, rendezvények, kiállítások, vásárok, táborok szervezésére,
- tartalmas szórakozási lehetőségek biztosítására,
- amatőr művészeti és szabadidős körök, klubok, valamint tanfolyamok működésének szakszerű segítésére,
- a szervezet, intézmény szabályok szerinti működtetésére, a közművelődési tevékenység feltételeinek biztosítására,
- a település vagy az adott társadalmi réteg művelődési és a közösségi élete fejlődésének elősegítésére.

Összegzés

A változások vizsgálsatakor már a jogszabályok, az azokban lefektetett elvárások, és az azoknak való megfelelés is nagy feladatot gördít a közművelődés szaketerülete elé. Az ágazati szabályozás és a szakképzés, valamint felnőttképzés területén megjelenő szabályozás között jelenleg nincs összhang. Ebből az aspektusból megközelítve a helyzetet következik az első feladat, mely nem más, mint a jogszabályok közöttt konszenzus megteremtése. Ehhez azonban szükséges az eddigi rendszer tapasztalatainak empirikus vizsgálata, mely a jogszabályi harmónia megteremtéséhez, a szakterület, valamint a képzéseken résztvevők elégedettségének eléréséhez, és a magas színvonalú szakmaiság megtartásához elengedhetetlen.

Felhasznált irodalom:

- Benkei-Kovács Balázs és Üröginé Ács Anikó (2016): A kis létszámú felnőttkori szakképzések vizsgálata, statisztikai és komparatív dimenzióban. Felnőttképzési Szemle, 10. sz. 60-70.
- Hegedűs Katalin – Kárpáti Árpád – Dr. Németh János (2016): A közösségi művelődésről, intézetünkről, Lakitelekről. In: Lezsák Sándor és Závogyán Magdolna (szerk.): Népfőiskolai füzetek. ANTOLÓGIA Kiadó és Nyomda Kft., Lakitelek. 25-39.
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2019): Szakképzés 4.0. 33-35.
- Juhász Erika (2016): A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Juhász Erika (2017): Képzési és továbbképzési lehetőségek a közösségi művelődési téren, In: Kerülő Judit és Jenei Teréz (szerk.): Új kutatások a neveléstudományokban 2017 - "Pedagógusképzés és az inklúzió". Kreatív Help BT., Debrecen. 207-216.
- Juhász Erika – Pete Nikoletta (2018): A közösségi művelődés képzési és továbbképzési rendszere. NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Budapest.
- NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. (2017): Felmérés a közösségi színterek és közművelődési intézmények országos szakemberellátottságáról. Budapest, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.
- NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. (2018): Útmutató a közművelődési szakterület megújult jogszabályi környezetének alkalmazásához. NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Budapest.

- Szekernyés János (2017): A közművelődés tudományággá és szakmává rangosult, Művelődés, 2017/4 melléklet, 35-36.
- 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről
- 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről
- 11/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a felnőttképzésről szóló törvény végrehajtásáról
- 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
- 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről
- 2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről
- 12/2020. (II. 7.) Korm. rendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról
- 2011. évi CLV. törvény a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról
- 2011. évi CLIV törvény a megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételéről
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról
- 150/1992. (XI.20.) Korm. rendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény végrehajtásáról a művészeti, a közművelődési és a közgyűjteményi területen foglalkoztatott közalkalmazottak jogviszonyával összefüggő egyes kérdések rendezésére
- 378/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet a kulturális szakemberek szakmai továbbképzésének nyilvántartásba vételi szabályairól
- 32/2017. (XII. 12.) EMMI rendelet a kulturális szakemberek továbbképzéséről
- 20/2018. (VII. 9.) EMMI rendelet a közművelődési alapszolgáltatások, valamint a közművelődési intézmények és a közösségi színterek követelményeiről